

Чернігівський національний педагогічний університет
імені Т. Г. Шевченка
Національний технічний університет України "КПІ"
Чернігівський національний технологічний університет

***Мова. Культура. Комунікація:
поширення інтегративних тенденцій у
сучасних дослідженнях мов і літератур***
Матеріали VIII-ї Міжнародної науково-практичної
конференції (28–29 квітня 2017 р.)

***Язык. Культура. Коммуникация:
распространение интегративных
тенденций в современных исследованиях
языков и литератур***
Материалы VIII-й Международной научно-
практической конференции (28–29 апреля 2017 г.)

***Language. Culture. Communication:
Spread of the Integrative Tendencies in the
Modern Language and Literature Studies***
Papers of the 8th International Scientific and Practical
Conference (April 28–29, 2017)

Чернігів 2017

УДК 811'11 + 811.112

ББК Ш 143

Ш 143.21

Мова. Культура. Комунікація: поширення інтегративних тенденцій у сучасних дослідженнях мов і літератур: Матеріали 8-ї Міжнародної науково-практичної конференції (Чернігів, 28–29 квітня 2017 р.). – Чернігів : Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка. – 2017. – 208 с.

© Колектив авторів, 2017

У збірнику представлені результати сучасних розвідок у галузях лінгвокультурології, лінгвофілософії, семантики, зіставних студій, лінгвокогнітивних і лінгвопрагматичних досліджень дискурсу, методики викладання мов і літератур, літературознавчого аналізу текстів, прикладних аспектів мовознавства.

Організаційний комітет:

В. О. Дятлов, перший проректор ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, проректор з науково-педагогічної роботи, доктор істор. наук, професор, **голова оргкомітету**;

О. О. Борисов, кандидат філол. наук, доцент, завідувач кафедри германської філології ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, **співголова оргкомітету**.

Члени оргкомітету:

С. О. Жила, доктор пед. наук, професор, завідувач кафедри української мови та літератури ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка;

А. А. Калита, доктор філол. наук, професор кафедри теорії, практики та перекладу французької мови ФЛ НТУУ "КПІ";

І. О. Гаценко, кандидат філол. наук, доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін ЧНТУ.

Редакційна колегія:

О. Г. Васильєва, кандидат філол. наук, доцент кафедри германської філології ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка;

Н. В. Деркач, кандидат філол. наук, доцент кафедри германської філології ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка;

О. С. Конотоп, кандидат пед. наук, доцент кафедри мов і методики їх викладання ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка;

В. В. Красавіна, канд. філол. наук, доц. кафедри української мови та літератури ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка;

Н. В. Репех, кандидат філол. наук, ст. викл. кафедри германської філології ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка;

Л. В. Пікун, кандидат філол. наук, доцент кафедри германської філології ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка;

І. В. Ганжа, викл. кафедри германської філології ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка.

*Рекомендовано до друку Вченою радою філологічного факультету
Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка
(Протокол № 8 від 20.04.2017 р.).*

Литература

1. Володин А. П. Лицо / А. П. Володин // Большой энциклопедический словарь: Языкознание. – М., 1998. – С. 271–272.
2. Матвеева И. В. «Миры» лица в современном немецком языке / И. В. Матвеева // Вестник Челябинского государственного университета. Серия: Филология. Искусствоведение. – Челябинск, 2007. – № 8. – С. 54–59.
3. Lyons J. Einführung in die moderne Linguistik / J. Lyons. – München: Beck, 1989. – 538 S.
4. Winter U. Zum Problem der Kategorie der Person im Russischen / U. Winter. – München, 1987. – 337 S.

Новицька Т. В.

*Чернігівський національний педагогічний
університет імені Т. Г. Шевченка*

**ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЇ
МОВЛЕННЄВИХ ЗУСИЛЬ**

The aim of the article is to analyze different approaches to the definition of the language economy and reveal its role in the language development. The article also touches upon the issue of language economy realization on different speech levels.

Розвиток мови трактується лінгвістами по-різному. Зокрема В. З. Памфілов вважає, що його джерелом є «діалектичне протиріччя між функціональним призначенням мови і системними факторами її організації» [3]. Натомість К. Шмідт [4] відмічає, що в основі розвитку мови лежить її прагнення до комунікативної чіткості мовних одиниць. У свою чергу, С. Мельничук, в опорі на гегелівську діалектику, стверджує, що «розвиток мови, як і будь-якого іншого явища, являє собою результат боротьби внутрішніх протиріч між уже встановленими мовними навичками і потребами, що змінюються під впливом зовнішніх обставин, виражати нові думки» [2].

Згідно ще однієї теорії, що виникла відносно недавно й відразу привернула до себе викликає увагу сучасних дослідників, основною тенденцією розвитку мови є принцип мовленнєвої економії (А. Мартіне, Дж. К. Ципф та ін.) [6].

Сам термін «мовленнєва економія» визначається мовознавцями з різних, інколи навіть протилежних, позицій. Тож доречно було б звернутися до початкової семантики слова, яка характеризує поняття «економія» як бережливість, збереження, зменшення, ощадливість, досягнення максимального результату з найменшими затратами енергії [5]. Як правило, ми пов'язуємо економію з ефективним веденням господарства. Поняття про доцільний вибір засобів для гарного управління може бути з легкістю перенесене з соціальної сфери в лінгвальну. А отже, **економія в мовленні** – це максимальна результативність акту комунікації, внаслідок вибору та використання найбільш раціональних мовних засобів, їх удосконалення або трансформація для мінімальних затрат зусиль мовця. Це відповідає прагматичним цілям та завданням сучасного суспільства, яке прагне підвищити інформативність тексту із залученням якомога меншої друкованої площі, мінімального проміжку часу та затрат енергії.

Дослідження мовленнєвої економії як фактору еволюції мови починається ще в 19 ст. Одним з перших, хто звернув увагу на це явище, був російський вчений І. О. Бодуэн де Куртене, який вважав, що «мовне життя є безперервною органічною роботою, а в органічній роботі можна відмітити стремління до економії, стремління до доцільності зусиль та рухів, стремління до користі та вигоди» [1]. Пізніше П. Пассі (1890 р.) у результаті проведених досліджень встановив, що «в мові існує пошук найменшого зусилля, тому деякі фонетичні зміни можна пояснити саме економією вимовних зусиль» [7]. На думку Б. О. Серебрянникова, джерелом тенденції до економії є сам людський організм, а принцип економії в мовленні – один із проявів інстинкту самозбереження або реакція проти занадто великої затрати фізіологічних зусиль, що ускладнюють роботу пам'яті при відтворенні чи сприйнятті мовлення. Дж. К. Ципф, американський лінгвіст, намагався дослідити мовлення як природне явище та з'ясував, що схильність до економії притаманна будь-якому аспекту людської життєдіяльності, в тому числі і мові. Він розвиває ідею про «принцип найменшого зусилля», відповідно до якого тварини, люди, навіть технічні засоби обирають шлях найменшого супротиву. За його власним визначенням «принцип найменшого зусилля» означає,

наприклад, що людина, вирішуючи нагальне завдання, сприймає та розглядає його через призму своїх можливих майбутніх завдань з точки зору власної оцінки. Більш того, вона намагається вирішити його в такий спосіб, щоб мінімізувати загальний об'єм роботи, присвячений вирішенню нагального завдання та можливих майбутніх завдань. Це в свою чергу означає, що людина буде намагатися зменшити можливий середній об'єм роботи (за певний проміжок часу), в такий спосіб зменшуючи свої зусилля. Таким чином, найменше зусилля – це варіант найменшого об'єму роботи» [6]. Отже, економія в мовленні, за Дж. К. Ципфом, це ніщо інше як мінімізація акту передачі інформації (говоріння, письма). Лінгвістичні процеси, в результаті дії цього принципу, пов'язані зі скороченням, перестановкою, виключенням елементів, запозичень, зміни значення і т.д.

Роботи Дж. К. Ципфа вплинули на погляди французького вченого А. Мартіне, який узагальнив ідеї своїх попередників і в 1955 р. представив власні висновки у праці «Принцип економії в фонетичних змінах». Він визначає мовленнєву економію як намагання досягти стійкої рівноваги між потребами людей в комунікації та інертністю людської природи (пам'яті та органів мовлення) [6]. На кожному етапі розвитку суспільства з'являються нові явища та поняття, які знаходять своє відображення в мові. А. Мартіне відзначає, що будь-які зміни такого характеру в лінгвістичній системі пояснюються наступною дихотомією: комунікативний акт вимагає чіткості, ясності, багатозначності та варіативності засобів вираження, з одного боку, та з іншого, внаслідок інертності людської природи, використання менш специфічних, частіше вживаних, простіших одиниць для прискорення процесу передачі інформації. Соціальні потреби суспільства можуть впливати на частоту мовних одиниць. Якщо їх частота зростає, то форма піддається редукції, оскільки діє процес компресії.

Таким чином, мовленнєва економія є результатом дії загального закону економії зусиль, що є однією з характерних рис функціонування суспільства, та являє собою компресію мовних засобів спілкування. Варто також зазначити, що економія в мовленні має свої межі. Якщо вона заходить занадто далеко, то акт комунікації може не відбутися через нерозуміння його змісту учасниками.

Розглянемо тепер механізми дії мовленнєвої економії на різних мовних рівнях. Першочергово економія мовленнєвих зусиль розглядалась як економія фонетичних засобів (Ж. Вандрієс, А. Мартіне, Г. Світ). У процесі мовлення звуки піддаються певним змінам, пов'язаним насамперед із відмінністю у вимові окремих фонем та їх алофонів, які у швидкому невимушеному мовленні не встигають пройти три фази артикуляції (екскурсія, витримка, рекурсія). Зокрема органи мовлення не повертаються в стан спокою, а розпочинають артикуляцію наступного звуку. Ці особливості викликали низку фонетичних процесів, які можна вважати виявом мовної економії на **рівні фонології**:

1. редуція – процес нейтралізації голосного ненаголошеного звуку, напр.: *because* [bɪ'kɑːz] – [bɪkəz], *according to* [ə 'kɔːdɪŋ tə] – [ə'kædɪŋ tə];
2. дифтонги часто монотонізуються, напр.: *where* [weə] – [we], *here and there* ['hɪə ənd 'ðeə] – ['hɪ(ə)r ən 'ðə], *now they* ['naʊ ðeɪ] – ['na ðe(ɪ)];
3. довгі звуки замінюються короткими, напр.: *It seems to be* [ɪt 'siːmz tə bi] – [ɪt 'sɪmz tə bi];
4. випадіння голосного нейтрального звуку, напр.: *Collective* [kə'lektɪv] – ['klektɪv];

З фонетикою тісно пов'язана **орфографія** – наука, що вивчає шляхи фіксації звуків на письмі. Як відомо, англійська мова має досить специфічну, ускладнену систему письма, що пов'язано з тривалим впливом на неї інших мов (латини, норманської, французької та ін.). Пропозиція щодо спрощення англійської орфографії поставала неодноразово, утім лінгвісти не змогли визначитися з оптимальним принципом побудови письма й зрештою офіційний правопис британського варіанту англійської мови не зазнав жодних змін. Через суттєву складність написання слів набули популярності різноманітні прийоми їх скорочення (переважно у спілкуванні, опосередкованому електронними носіями та сервісами миттєвих повідомлень). Отже, серед механізмів мовленнєвої економії на орфографічному рівні визначаємо такі:

1. використання омофонів (заміна слова назвою літери або цифри): *B (be), U (you), W8 (wait), B4 (before), 2 (too, to)*;
2. фонетичне письмо (написання слів відповідно до їх вимови): *wot (what), wen (when)*;

Процеси мовленнєвої економії, що відбуваються на **лексико-синтаксичному рівні** пов'язані зі скороченням та аббревіацією слів, напр.: *LOL (laughing out loud), LY (love you), AFAIK (as far as I know), ASAP (as soon as possible), IOW (in other words)*.

Економія в мовленні на **синтаксичному рівні** реалізується за допомогою таких засобів:

1. еліптичні речення, зміст яких може бути відновлений з контексту, а отже, з метою економії мовних засобів та зусиль мовця, частина речення опускається, напр.:

1) *John can play something, but I don't know what (John can play).*

2) *John can play the guitar; Mary can (play the guitar), too.*

3) *John can play five instruments, and Mary can play six (instruments).*

2. предикативні конструкції – мовленнєва економія виявляється у згортанні речення в словосполучення, напр.:

1) *The car was seen to disappear. – They saw that the car had disappeared.*

2) *My neighbours hate me to play the guitar. – My neighbours hate when I play the guitar.*

3) *He is said to know six languages. – They say that he knows six languages.*

Таким чином, розгляд основних тенденцій у вивченні економії мовленнєвих зусиль як рушійної сили розвитку мови, а також шляхів її реалізації в мовленні наочно демонструє, що сьогодні зазначене явище перебуває під впливом колосальних змін у суспільстві. З-поміж останніх особливо значущими є розвиток нових технічних засобів спілкування проникнення сучасних інформаційних технологій у всі сфери існування суспільства та прискорення ритму життя людства в цілому. З появою різноманітних електронних соціальних мереж утворюються й нові режими спілкування, які знаходять своє відображення в мові як явищі соціальному і потребують подальшого наукового вивчення.

Література

1. Маслова В. А. Учение И.А. Будуэна де Куртенэ о природе языка и его сущности [Електронний ресурс] / Маслова В. А. // Филология и культура. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://cyberleninka.ru/article/n/uchenie-i-a-boduena-de-kurtene-o-prirode-yazyka-i-ego-suschnosti>.

2. Мельничук А. С. Язык и мышление / Мельничук А. С. // Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – С. 606–607.
3. Панфилов В. З. Философские проблемы языкознания (Гносеологические аспекты) / В. З. Панфилов. – М.: Наука, 1977. – 288 с.
4. Серебренников Б. А. Теория волн Йогана Шмидта и теория языковой аттракции / Б. А. Серебренников // Вопросы языкознания. – 1957. – №4. – С. 3–15.
5. Словник української мови [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://sum.in.ua/s/ekonomija>.
6. Vicentini A. The Economy Principle in Language / Alessandra Vicentini // Mots Palabras Words. – 2003. – №3. – С. 37–57.
7. Principle of least effort [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://en.wikipedia.org/wiki/Principle_of_least_effort.
8. Zipf G. K. Human behavior and the principle of least effort / G. K. Zipf. – Cambridge: Addison-Wesley, 1949. – 588 p.

Пархоменко О. М.

Національний технічний університет України

"КПІ ім. І. Сікорського "

ПЕРЕКЛАД ЯК МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ:

ДОСВІД А. Ф. ПРЕВО

The purpose of this study is to examine the translation experience of A. F. Prévost in the context of French-English intercultural communication in the XVIII century. Prévost's position in this area is somewhat controversial. On the one hand, he declares as an indisputable truth that the English literature requires corrections for its effective naturalization in France. His metaphorical parallel between a translator and a sculptor, who cuts off all the superfluous from a block of stone, well summarizes this strategy of naturalization. On the other hand, he considers as his duty to preserve national specificities of the characters and traditional flavor of the original work and introduces an authorized translation for the first time in France.

Абата Прево, автора знаменитого роману «*Історія кавалера де Гріє і Манон Леско*» (1731), одного з найуспішніших популяризаторів англійської літератури у Франції в середині XVIII століття і перекладача психологічних романів Річардсона не можна віднести до великих прихильників вірності в перекладі. Як зазначає французький дослідник

ЗМІСТ

**РОЗДІЛ I. КОГНІТИВНИЙ, КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ І
ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТИ МОВИ Й МОВЛЕННЯ**

Kolesnyk O. S. Defragmenting the Worlds: M-Logic in Verbal Modeling ...	3
Хоменко І. А. Аудіальний контент у медіа та освіті: спроба осмислення явища з позицій східної філософії та європейської психології	5
Hall D. L. Social Media is “The Message”	10
Борисов О. О. Когнітивно-семантичний аналіз ключових номінацій концептів DIALOGUE та ДІАЛОГ: зіставний аспект (на матеріалі сучасних англомовних та україномовних лексикографічних джерел).....	12
Борисов О. О., Васильєва О. Г. Філософсько-методологічні засади дослідження комунікації	15
Ворохобов А. В. Герменевтика Ульриха Кёртнера как индикатор постмодернистской дилеммы протестантской академической теологии на Западе	19
Гідора-Шишковська А. Л. Інформаційна характеристика правових текстів ЄС	24
Зинцова Ю. Н. Способы выражения аспектуальных характеристик предельных глаголов немецкого языка	26
Красавіна В. В. Символічна концептуалізація епітета козацький (на матеріалі творів другої половини XIX – першої половини XX ст.)	28
Кришталюк Г. А. Фокусування як когнітивно-дискурсивна функція заперечення в англомовних газетах	32
Марчишина А. А. Маскулінна гендерна ідентичність у постмодерністській прозі	35
Мойсеюк Ю. М. Символіка геральдичних кольорів в англо-американській художній літературі	39
Набок А. І. Моделі створення ефекту суб’єктивності в ініціальних заголовках інтернет-новин: фіксовані моделі.....	43
Плисов Е. В. Исламская лексика в немецком толковом словаре	47
Репех Н. В. Роль семантики <i>початку</i> і <i>кінця</i> в англомовному медіа-дискурсі: лінгвокогнітивний аспект	50
Ярошук М. В. Политическая корректность как феномен американской культуры	54

**РОЗДІЛ II. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВОПРАГМАТИКИ,
ДИСКУРСОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА**

Славова Л. Л. Мовна особистість політика як носій індивідуальних і соціальних цінностей	59
Вуєк О. Є. Linguo-cultural reconstruction via pragmatics of poetic texts....	64
Ганжа І. В. Невербальна поведінка представників англomовної лінгвокультури у процесі уникнення комунікативних невдач.....	67
Гаценко І. О. Своєрідність загадки як жанру фольклорного дискурсу....	72
Горбачова Н. І. Прагмалінгвістичний аспект спілкування керівника та підлеглого (на матеріалі англomовного кінодискурсу).....	75
Деркач Н. В. Просодична організація англійських прислів'їв з функцією несхвалення, осуду та критики	79
Ковальська Н. В., Шерстюк І. В. Особливості перекладу мовних засобів вираження іронії в художніх англomовних текстах	84
Куценко М. А. Обґрунтування статусу висловлень співчуття в англійському діалогічному мовленні.....	86
Кузьмичёва А. А. Темпоральний компонент просодии (на матеріалі німецьких восклицательних іронічних висказувань).....	89
Матвеева І. В. Комунікативно-прагматический потенціал «я»-суб'єкта в сучасному німецькому мові	92
Новицька Т. В. Історіографічний аспект дослідження економії мовленнєвих зусиль	95
Пархоменко О. М. Переклад як міжкультурна комунікація: досвід А. Ф. Прево.....	100
Тарасевич Н. А. Linguistic Personality Development through Discourse.....	105
Федун Л. М. Особливості перекладу неологізмів сфери інформаційних технологій.....	108

**РОЗДІЛ III. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ МОВ І
КУЛЬТУР**

Бараненкова Н. А. Особливості формування перекладацької компетентності у студентів технічних спеціальностей.....	113
Борисенко В. В. Сучасні технології в навчанні студентів-філологів...	117

Василюк Т. В. Диалог культур во внеаудиторной работе со студентами: традиции гостеприимства.....	122
Грона Н. В. Когнітивно-комунікативний підхід до процесу текстотворення учнів молодшого шкільного віку.....	125
Герасименко М. Д. Жанрові характеристики текстів для навчання майбутніх учителів англomовного професійно орієнтованого читання..	129
Конотоп О. С. Сучасні автентичні навчальні відеокурси для формування англomовної комунікативної компетентності у дошкільників	133
Kovalska N. V., Osipchuk Yu. S. Linguistic competence for the future translators	135
Онищук Е. В. К вопросу о межъязыковой интерференции при изучении немецкого языка как второго иностранного.....	138
Сыч М. А. Применение искусственного интеллекта в процессе обучения	141
Хотько Н. А. Социокультурный компонент в структуре иноязычной коммуникативной компетенции	146
РОЗДІЛ IV. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА ТА МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ЛІТЕРАТУРИ	
Жила С. О. Концептуальна особливість роману «Вічник» Мирослава Дочинця	151
Дягель С. Н. Проза В. Каминера в мультикультурном контексте современной литературы Германии	155
Иванова В. М. Стилевые искания в поэзии Венди Коуп	159
Кашпур С. І. Образ лабіринту в постмодерній літературі (на прикладі новели Х. Л. Борхеса «Вавилонська бібліотека» та роману Ю. Андруховича «Московіада»)	164
Мартинець А. М. Два вибори як представлення двох світів героя-воїна у творах про сучасну війну українських та російських прозаїків..	167
Острианко-Емін О. О. Онірична символіка в поезії Е. Дікінсон.....	176
Пікун Л. В. Казкові мотиви в романі Б. Космовської «Позолочена рибка».....	179
Росстальна О. А. Роль протиставлення у новелі Т. Гарді «Заборона сина»	183
Сальникова Е. Г. Жанровое своеобразие романов С. Ахерн.....	186

Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції

Смирнова Т. П. Актуальные вопросы современного литературоведения: немецкоязычная литература мигрантов	189
Чередник Т. П. Презентація творів сучасної дитячої літератури як виклик професіоналізму вчителя літератури	193
Відомості про учасників конференції	199